

KORFA

N É P E S E D É S I H Í R L E V É L
A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről

VÁLTOZNAK-E A KISGYERMEKES ANYÁK MUNKAVÁLLALÁSÁVAL KAPCSOLATOS VÉLEMÉNYEK MAGYARORSZÁGON?

2014-ben bevezetésre került az ún. gyed extra, amely lehetővé teszi, hogy az anya abban az esetben is részesüljön gyermekgondozási díjban (gyed), amennyiben két éven aluli gyermeket nevel és emellett munkát is vállal. (Ugyanez vonatkozik az apákra is, ám jelen Korfa az anyákra koncentrált.) Erre korábban nem volt lehetőség: bármilyen munkabér kézhez vétele esetén le kellett mondani a gyed teljes összegéről. A két hivatás (anyaság és munkavállalás) könnyebb összeegyeztethetőségét kívánták elősegíteni azok a 2010-es és 2012-es jogszabályváltozások is, amelyek kötelezővé tették, hogy a három éven aluli gyermeket nevelő szülők kérésükre részmunkaidőben dolgozhassanak.

Az intézkedéseket többek között az indokolta, hogy az európai térségben Magyarországon az egyik legalacsonyabb a kisgyermeket nevelő anyák foglalkoztatási rátája. Szemben más országokkal, ahol csak bizonyos csoportok (jellemzően a munkavállalók) kapnak anyagi támogatást amennyiben otthon nevelik gyermeküket, Magyarországon a bőkezű gyed mellett az 50 éve bevezetett gyés (jelenlegi nevén gyermekgondozást segítő ellátás) intézményesítette az anya által történő több éves otthoni gyermeknevelést.

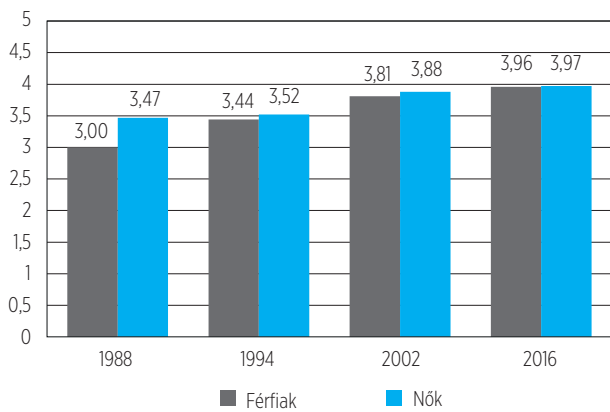
Noha a gyermek szempontjából nem vitatható az anyai gondozás előnye egyéves korig, az már kevésbé egyértelmű, hogy egyéves kortól hátrányokkal jár-e az intézményes, például a bölcsődei gondozás. Az, hogy az előnyök vagy a hátrányok felé billen-e a mérleg, függ az intézményes gondozás minőségétől, a munkapiaci körülményektől és attól, hogy az anya szerepkonfliktusként éli-e meg a munkavállalást.

Az 1980-as évek második fele óta adatfelvételek sora tanúsítja, hogy Magyarországon a lakosság inkább „hagyományos” módon vélekedik a kisgyermeket nevelő anyák munkavállalásáról. A többségi vélemény szerint a családnak és a kisgyermeknek is árt, ha az anya dolgozik.

Arra keressük a választ, hogy a közelmúltban változtak-e ezek a vélemények: megengedőbbé vált-e a többségi vélemény a kisgyermekes anyák munkavállalásával kapcsolatban, akár a családpolitikai változások, akár az általános értékváltozások következtében (például egyre több gyermek születik házasságon kívül, nő az élettársi kapcsolatban élők száma, mely családdal kapcsolatos jelenségek önmagukban is hatnak a társadalmi normákra).

Az egyik általános véleménykérdés úgy hangzik, hogy „Mennyire ért egyet a következő állítással? Egy dolgozó anya ugyanolyan meleg és szoros kapcsolatban lehet a gyermekével, mint egy olyan anya, aki nem dolgozik.” 1988 és 1994 között elsősorban a férfiak hozzáállása vált elfogadóbbá e kérdésben, hiszen ötös skálán 3,0 helyett 3,4-es átlagos értéket adtak az állítással való egyetértésüknek (1. ábra). Majd 2016-ig a férfiak és a nők egyaránt nagyobb arányban kezdtek el úgy vélekedni, hogy az anya munkavállalása és a kisgyermekével való szoros kapcsolata nem zárja ki egymást, teljesen egyöntetűen ítélték meg a kérdést, 4-es osztályzatot adva. Ugyanakkor az 5-ből 4-es érték azt jelzi, hogy a társadalom egy része továbbra is azon a véleményen van, hogy az anya munkavégzése negatívan hat a gyermekekre.

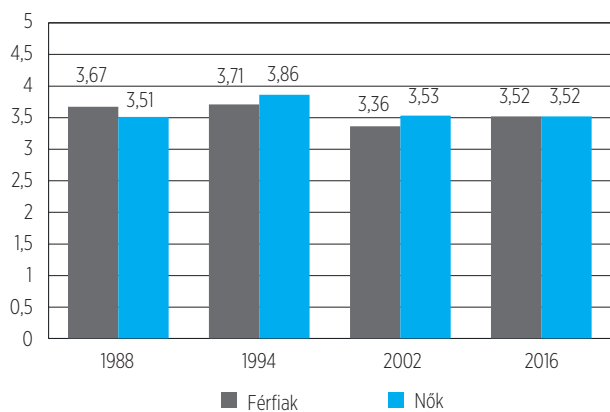
1. ábra: Egy dolgozó anya ugyanolyan meleg és szoros kapcsolatban lehet a gyerekeivel, mint egy olyan anya, aki nem dolgozik." Vélemények megoszlása 5 fokú skálán nemek szerint, átlagok 1998 és 2016 között

Forrás: ISSP 1988, 1994, 2002; NKI omnibusz adatfelvétel 2016.
Megjegyzés: Minta: 18 éves és idősebb férfiak és nők országos mintája.

Hasonló mondható el egy másik véleménykérdésről, amely segítségével a feleség teljes munkaidős foglalkoztatásának családi hatásairól kérdezték meg a válaszadókat. Arra az állításra, hogy „A család élete megsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik”, 1988-ban a férfiak 3,67-es, a nők 3,51-es osztályzatot adtak. A rendszerváltás után ennek megítélése hagyományosabbá vált, majd 2002-ben kicsit megengedőbb irányba mozdult el, 2016-ban pedig a férfiak és a nők egységesen 3,52-es értéket adtak (2. ábra). Közel 30 év alatt tehát nem következett be lényegi véleményváltozás ezzel kapcsolatban. És noha a népesség nagy része elfogadja a női teljes idős munkavállalást, egy nem elhanyagolható kisebbség mégis azon az állásponton van, hogy ez árt a családi életnek. E mögött az az elképzelés állhat, hogy a pár női tagja felelős a családi élet harmóniájáért, menedzseléséért, mely feladatát nem tudja megfelelően ellátni, amennyiben teljes munkaidőben dolgozik.

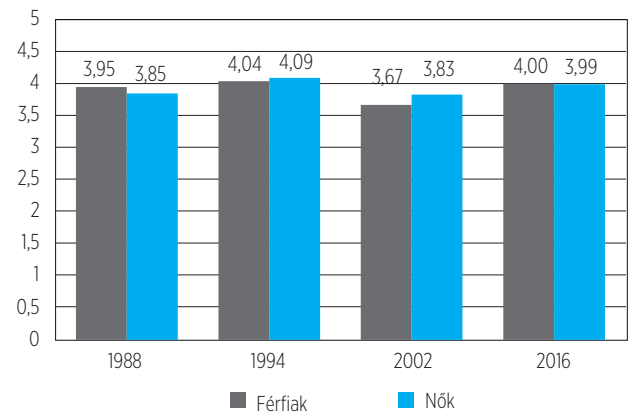
2. ábra: „A család élete megsínyli, ha a feleség teljes munkaidőben dolgozik.” Vélemények megoszlása 5 fokú skálán nemek szerint, átlagok 1998 és 2016 között

Forrás: ISSP 1988, 1994, 2002; NKI omnibusz adatfelvétel 2016.
Megjegyzés: Minta: 18 éves és idősebb férfiak és nők országos mintája.

Ugyanakkor a lakosság nem csak a nők feladatának tekint a családi élet megszervezését, hanem azt is gondolja, hogy számukra – a munkahellyel szembe állítva – az otthon, a család és a gyermekek jelentik a fő boldogságforrást az életben. Ezzel az állítással kapcsolatban is tetten érhető, hogy 2002-ben a korábbi időszakhoz képest a vélemények kicsit eltolódtak „modernebb” irányba, majd 2016-ban visszatértek a rendszerváltás előtti szintre (3. ábra).

3. ábra: „Állásban lenni is fontos lehet, de a legtöbb nőnek az az igazi vágya, hogy otthona és gyermeke legyen.” Vélemények megoszlása 5 fokú skálán nemek szerint, átlagok 1998 és 2016 között

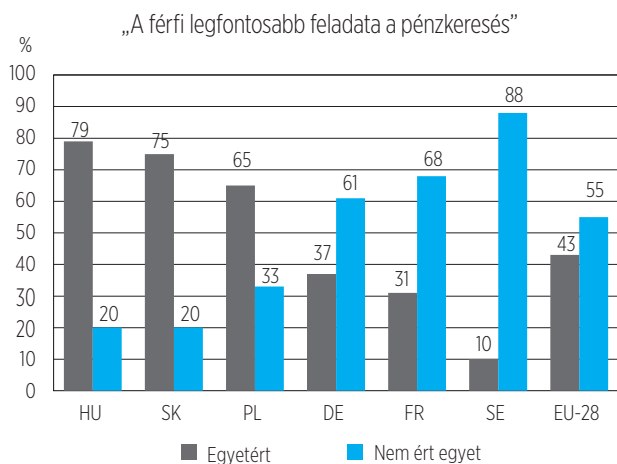
Forrás: ISSP 1988, 1994, 2002; NKI omnibusz adatfelvétel 2016.
Megjegyzés: Minta: 18 éves és idősebb férfiak és nők országos mintája.

Hol helyezkedünk el e nemi szerepekkel kapcsolatos véleményekkel az európai közösségen belül? A legújabb, 2017-es Eurobarometer-adatfelvétel eredményei azt mutatják, hogy a kelet-közép-európaiak – továbbra is – jelentősen tradicionálisabban ítélik meg a női és férfi szerepeket, mint a Nyugaton élők. Magyarországon – akárcsak Lengyelországban és Szlovákiában – a lakosság több mint 70%-a úgy gondolja, hogy a férfi legfontosabb feladata a pénzkeresés, a nőé pedig a háztartásvezetés és a család ellátása. Svédországban alig 10% osztózik ezen a véleményen, de Németországban és Franciaországban is csak mintegy 30–37% (4. ábra).

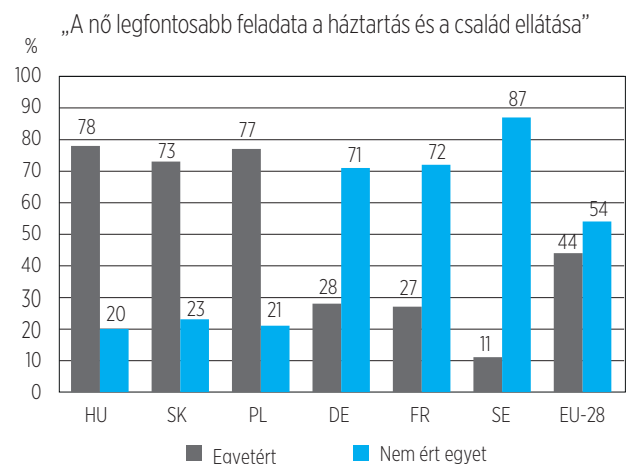
A továbbiakban a 2000-es évek óta lezajlott változásokra összpontosítunk, és néhány konkrét kérdést vizsgálunk meg a gyermekvállalási korban lévő válaszadók körében arra vonatkozóan, hogy a társadalom számára mennyire elfogadható a kisgyermeket nevelő anyák munkavállalása.

Az első állítás úgy hangzik, hogy „Hatéves kor előtt mindenképp megsínyli egy kisgyerek, ha az anyja dolgozik.” 2000-ben a gyermekvállalási korban lévő válaszadók fele egyetértett ezzel, ám 2016-ra arányuk megfeleződött, és immár a gyermekvállalási korban lévők közel 75%-a nem ért egyet azzal, hogy az iskoláskor előtti anyai munkavállalás kártékonyan hatna a gyermekekre. Ez igen komoly változást jelent mintegy 16 év alatt (amint láttuk, a korábban bemutatott véleményekre ez nem volt igaz). A nők és a férfiak véleménye között minimális volt az eltérés, és ez máig nem változott (5. ábra).

4. ábra: „A férfi legfontosabb feladata a pénzkeresés” és „A nő legfontosabb feladata a háztartás és a család ellátása”. Vélemények megoszlása egyes országokban és az EU-ban, 2017

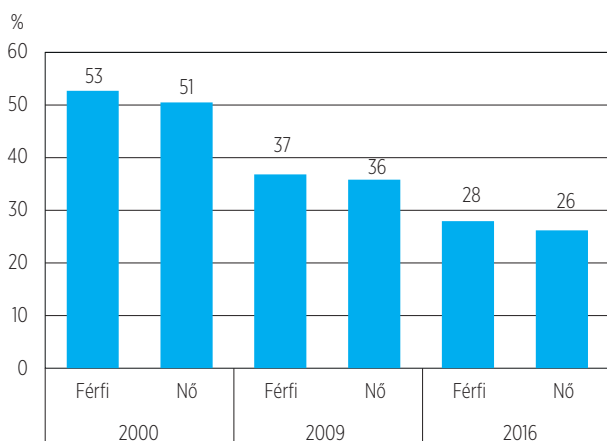

Forrás: Special Eurobarometer 465: Gender Equality 2017 adatfelvétel.
Megjegyzés: A 15 év feletti lakosság reprezentatív mintája.

Forrás: Special Eurobarometer 465: Gender Equality 2017 adatfelvétel.
Megjegyzés: A 15 év feletti lakosság reprezentatív mintája.

5. ábra: „Hatéves kor előtt mindenképp megsínyli egy kisgyerek, ha az anyja dolgozik.” Az állítással egyetértők és teljesen egyetértők aránya nemek szerint, 2000, 2009 és 2016

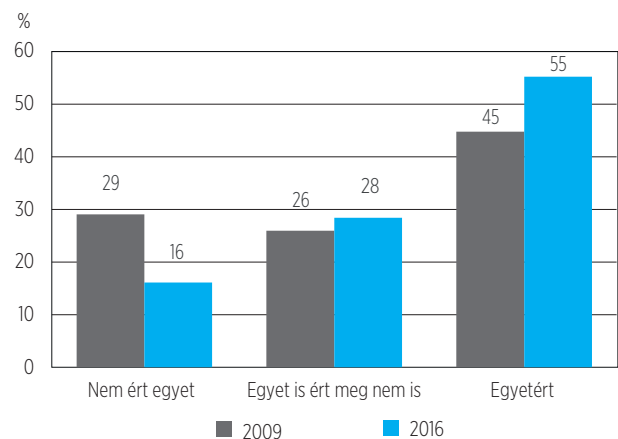
Forrás: NKI omnibusz adatfelvétel 2000 és 2016; NKI Családi értékek vizsgálat 2009.
Megjegyzés: Minta: 18–50 év közötti férfiak és nők országos mintája.

Amennyiben a három év alatti gyermekek bölcsődében történő elhelyezéséről kérdezzük a 18–50 éveseket, azt látjuk, hogy ennek elfogadottsága 2009 óta határozottan nőtt. Ekkor a válaszadók közel harmada nem értett egyet azzal, hogy „Ha elég bölcsőde lenne az országban, teljesen elfogadható lenne, hogy az anyák a gyermek kétéves kora után visszamenjenek dolgozni”, majd 2016-ra ez az arány 16%-ra csökkent (6. ábra). Eszerint a válaszadók több mint fele immár el tudja fogadni ezt az alternatív megoldást és azt, hogy az anya visszamenjen dolgozni.

A következőkben arra térünk ki, mely esetekben mennyire tartják elfogadhatónak a válaszadók, hogy egy kisgyermek anyja a gyermek hároméves kora előtt munkába álljon. A konkrét kérdés így hangzott: „Ön szerint általánosságban a kisgyermek hány éves korában fogadható el, hogy az anya munkát vállaljon?” A kérdést négy, az általánostól eltérő

situációra vonatkozó állítás követte: „...és ha a család nehéz anyagi helyzetben van, és szükség van az anyára keresetére?” (nehéz anyagi helyzetben); „...és ha egy anyának hiányzik a munka, a munkahely és már szívesen dolgozna?” (hiányzik a munka); „...és ha az anyának van lehetősége arra, hogy csak részmunkaidőben vállaljon munkát?” (részmunkaidőben); „...és ha az anyának van lehetősége arra, hogy kötetlen munkaidőben, otthon dolgozzon?” (kötetlenül otthonról).

6. ábra: „Ha elég bölcsőde lenne az országban, teljesen elfogadható lenne, hogy az anyák a gyermek kétéves kora után visszamenjenek dolgozni.” Az állítással kapcsolatos vélemények megoszlása, 2009 és 2016

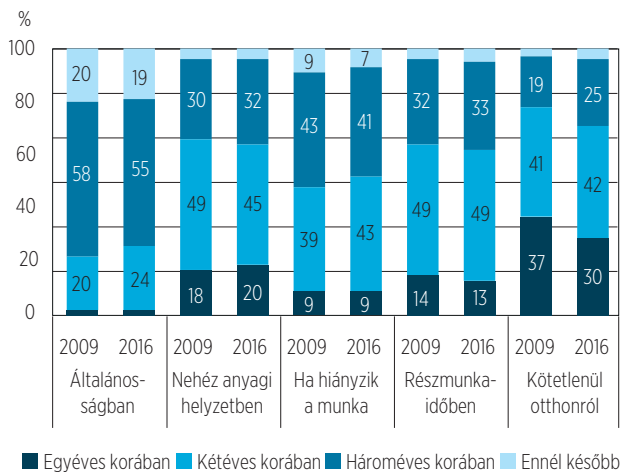

Forrás: NKI Családi értékek vizsgálat 2009; NKI omnibusz adatfelvétel 2016.
Megjegyzés: Minta: 18–50 év közötti férfiak és nők országos mintája.

Amennyiben semmilyen különleges körülmény nem áll fenn („általánosságban”), 2016-ban a 18–50 éves népesség $\frac{3}{4}$ -e legkorábban a kisgyermek hároméves korában fogadja el az anya munkába állását. 2009 óta alig történt e téren változás (7. ábra).

Különböző, fentebb felsorolt körülményeket figyelembe véve ugyanakkor – akárcsak 2009-ben – a lakosság könnyebben fogadja el a korai anyai munkavállalást. Amennyiben

7. ábra: „Különböző élethelyzetekben a kisgyermek hány éves korában fogadható el, hogy az anya munkát vállaljon?” Vélemények százalékos megoszlása, 2009 és 2016

Forrás: NKI Családi értékek vizsgálat 2009; NKI omnibusz adatfelvétel 2016.
Megjegyzés: Minta: 18–50 év közötti férfiak és nők országos mintája.

az anya kötetlenül, otthonról tud dolgozni, a válaszadók közel harmada (2009-ben több is mint harmada) már egyéves korban sem ellenzi a munkavállalást. Feltételezhetően nem gondolják, hogy az anya ez esetben másra bízva kisgyermekét, hanem hogy továbbra is ő marad a fő gondozója. Amennyiben a család nehéz anyagi helyzetben van, minden ötödik válaszadó elfogadja az egyéves korban történő munkavállalást, ám a lakosság mintegy harmada még ekkor is a legalább hároméves kort preferálja. Amennyiben az anya azért dolgozna, mert hiányzik neki a munka, kevésbé vagyunk toleránsak: közel 50% ez esetben is legalább három éven át „otthon tartaná” az

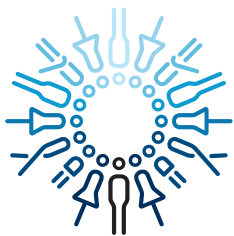
anyát; tizből egy véli elfogadhatónak, hogy már a kisgyermek egyéves kora után munkába álljon. A válaszadók többségét a részmunkaidős foglalkoztatás sem teszi elfogadóbbá, a lakosság közel 40%-a ezt is csak hároméves kor után támogatja.

Életkor és iskolai végzettség szerint bár vannak minimális eltérések a válaszadók attitűdjé között, ezek nem számottevők. Amennyiben például hiányzik az anyának a munka, a középfokú végzettségűek 54%-a és a felsőfokú diplomával rendelkezők 57%-a engedné munkába az anyát a gyermek 3 éves kora előtt. Jellemzően inkább a nők tartják elfogadhatóbbnak a korábbi munkavállalást.

Összességében tehát elmondható, hogy noha egy-egy konkrét, a kisgyermekes anyák munkavégzésével kapcsolatos vélemény megengedőbbé vált 2009 és 2016 között (nőtt a bölcsődei ellátás, valamint annak a ténynek az elfogadottsága, hogy az anya a gyermek hatéves kora előtt munkába álljon), összességében alig történt elmozdulás: a magyarok továbbra is igen hagyományosan vélekednek az anyák családban betöltött szerepéről, és azt tartják a legmegfelelőbbnek, ha az anya a gyermekével hároméves koráig otthon marad. Ez a tény megkérdőjelezi, pontosabban jelentősen korlátozza a fent leírt szakpolitikai intézkedések rövid távú lehetséges hatását. Hosszabb távon azonban a reformok mindenképpen hozzájárulhatnak egy társadalmi szemléletformáláshoz és ahhoz, hogy az anyák munkavállalása elfogadhatóbbá váljon a magyar társadalom számára.

További információ:

Makay Zsuzsanna makay@demografia.hu

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

KORFA – NÉPESEDÉSI HÍRLEVÉL

Szerkesztő: Kapitány Balázs kapitany@demografia.hu
Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.
Terjesztő: Ferkis Anna ferkis@demografia.hu
Telefon: 06-1-345-6947; Fax: 06-1-345-1115
ISSN 1586-7684 (nyomtatott) HU ISSN 2062-7599 (online)

TISZTELT OLVASÓNK!

A Korfa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról. A kiadvány szövege és ábrái tovább szerkeszthető formátumban igényelhetők Kapitány Balázs szerkesztőtől a kapitany@demografia.hu e-mail címen.